

PLANTENWERK GROEP

--- NMC-Schijndel --- Natuurgroep Gestel ---

Plant van de maand december 2025

Dagkoekoeksbloem

Algemeen

Wetensch. naam	Silene dioica (L. ***) Clairv. *****
Uitspraak	Siléne díóica
Familie	Caryophyllaceae/Anjerfamilie
Geslacht	Silene/Silene
Soort	Dagkoekoeksbloem
Plantvorm	Kruid. Hemicryptofyt****
Leefvorm	Overblijvend
Hoogte	30 tot 90 centimeter
Wortel	Wortelstok
Stengel	Rechtopstaand
Bladstand	Tegenoverstaand
Bladvorm	Langwerpig/omgekeerd eirond
Bladkleur	Groen
Bladrand	Gaaf
Plant	Tweehuizig
Bloeiperiode	April – herfst(winter)
Bloeiwijze	Bijscherm
Bloemtype	Eénslachtig
Bloemkleur	Roze-rood/rozerood
Bloemvorm	Regelmatig
Kelkbladen	5
Kroonbladen	5
Meeldraden	10
Stijlen	5
Stempels	5
Vruchtbeginsel	Bovenstandig
Vrucht	Doosvrucht
Groeiplaats	Vochthoudend substraat

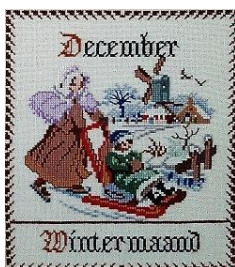
Foto 1. Dagkoekoeksbloem

Foto 2. Penwortel

Inleiding

In 2024 ben ik onverwachts een staaltje huisvlijt te-
gengekomen dat m'n aandacht trok omdat daarin de
maanden van het jaar centraal staan. Ook in 2025
vraagt elke maand weer mijn/ onze 'natuur'aandacht.

December heet **Wintermaand**. Als we de afbeelding volgen kunnen
we in het Hollandse landschap sneeuw verwachten. Of dat door de kli-
maatverandering ook dit jaar zal gelden gaan we deze maand zelf
zien.

December is de tiende maand van het jaar, inmiddels weten we dat
dit een erfenis is uit de tijd dat maart de eerste maand van de jaar-
telling was.

Als plant van de maand heb ik deze keer voor de **Dagkoekoeks-
bloem** gekozen. Bij de *Eindejaarsplantenjacht* van Floron moet je
deze plant rond de 40^e plaats zoeken. (2021: 41^e plaats met 73 meldingen). Kunnen we
dit jaar de Dagkoekoeksbloem als waarneming melden?

Naamgeving

Silene. *Silene* staat in verband met de bosgod *Silenus*. Hij is de vader van de Silenen. Het is een figuur die al dan niet dronken met een dikke buik op een ezel wordt afgebeeld. De kelk van sommige *Silene*-plant-soorten vormen die dikke buik.

Silene kan ook afgeleid zijn van het Griekse *sialon* dat speeksel betekent. Vele soorten zijn kleverig, vandaar.

Dioica. *Dioica* geeft aan dat de plant tweehuizig is.

Koekoeksbloem. –De planten bloeien als de Koekoek terug is. Luister en kijk als je in het veld bent of dit klopt. (Wachten tot april.)

-In het schuim dat je in de bladoksels regelmatig tegenkomt leeft de Schuimcicade.

Dat schuim wordt *koekoeksspog/koekoeksspuug* genoemd en ook dan ligt de naam *Koekoeksbloem* voor de hand.

Dagkoekoeksbloem. Deze Koekoeksbloem bloeit overdag.

In het Fries, Frans, Duits en Engels heet de plant achtereenvolgens: Reade koekúts-blom, Compagnon rouge, Rote Lichtnelke en Red Campion.

Naast *Silene dioica* kun je als naam voor de Plant van de maand ook *Melandrium rubrum* en *Melandrium dioica* tegenkomen. Hieruit blijkt al wel dat je een hele naamsgeschiedenis van de Koekoeksbloem kunt vinden.

H.Kleijn***** vindt nog prachtige namen zoals: **-in** de Achterhoek → *Dagbeumkes*.

-in Den Grooten Herbarius van 1514 → *Floramor* (liefdesbloem).

-en de volksnaam → *Vrouwenroosje* (liefdesbloem).

Plaatsing

Heukels** plaatst de plant in de Anjerfamilie, verder in het geslacht *Silene* en de soort Dagkoekoeksbloem. In het geslacht *Silene* worden verder nog veertien andere planten genoemd, waarvan er nog drie 'Koekoeksbloem' in hun naam nl. de Dag-, Avond- en Nachtkoekoeksbloem.

Beschrijving

Levensvorm. De Gewone smeerwortel is een overblijvend kruid en valt bij de indeling van Raunkiaer onder de Hemicryptofyten***. De plant zal tussen de 30 en 90 cm. hoog worden.

Wortels. De plant heeft een wortelstok die zich sterk vertakt en als het ware om zich heen kruipt (foto 2). Hierdoor staan er dikwijls veel planten dicht bij elkaar.

Foto 3. Stengel, bladstand

Foto 4*. Holle stengel

Foto 5. Behaarde stengel

Stengels. De vertakte rode stengel is rechtopgaand, rond, hol en behaard (foto 3, 4*, 5).

Bladeren. De bladstand van de groene bladeren is tegenoverstaand, terwijl de onderste bladeren gesteeld en de hogere kortgesteeld of zittend zijn (foto 3). De bladrand is gaaf en is van kleine rechtopstaande haren voorzien. De vorm van het tot tien centimeter grote blad is *breed langwerpig* met de grootste breedte net boven het midden. Als je deze vorm liever *omgekeerd eirond* wilt noemen; ga je gang. De veernervige nervatuur

van het blad is aan de onderzijde(foto 7) goed te zien. Het blad heeft een spits toelopen-
de top.

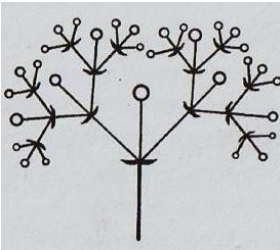
Foto 6. Blad bovenzijde
Bloemen.

Foto 7. Blad onderzijde

Foto 8. Bladrand

Afb 9. Bijscherm

De bloeiwijze van de plant is een *bijscherm* om dit te verduidelijken raadpleeg ik het Botanisch woordenboek****. Kenmerken van een *bijscherm* zijn: -Elke as eindigt in een bloem; -er is een vertakking(met schutblaadjes) onder de bloem; weer een vertakking met bloem aan het aseinde; opnieuw vertakking... enz. In afbeelding 9 kun je bovenstaande tekst volgen.

Foto 10. Witte Dagkoekoeksbloem

Foto 11. Bloeiwijze

Foto 12. Mannelijke bloem

Foto 13. Vrouwelijke bloem

De plant is tweehuizig en gezien het wortelstelsel zul je vaak een bundel plantjes vinden die voorzien zijn van of mannelijke- of vrouwelijke bloemen. De mannelijke bloemen hebben tien meeldraden. De kelkblaadjes zijn vergroeid tot een kelk met tien nerven. De vrouwelijke bloemen hebben vijf stijlen met vijf stempels. De kelkblaadjes zijn vergroeid tot een kelk met twintig nerven. De kelken(zo'n anderhalve centimeter lang) van de vrouwelijke bloemen zijn dikker dan die van de mannelijke. De vijf ingesneden kroonblaadjes zijn rozerood. De plant bloeit zowel overdag als ook 's-nachts en de bloemen geuren niet. Nog even over de kroonblaadjes het volgende: het kroonblad is te verdelen in nagel(gedeelte in de kelkbuis) en plaat(gedeelte buiten de kelkbuis); juist op de grens hiervan zien we een cirkel schubben. Dat laatste maakt de bloem tot een sierlijke verschijning.

Vruchten.

Het vruchtbeginsel is bovenstandig en ontwikkelt zich tot een doosvrucht. Is die rijp, dan springt die met tien tanden open. De tanden rollen zich helemaal terug. Let in de loop van volgend jaar eens op dit kenmerk. De wind of passerende dieren/mensen zullen de droge zaden verspreiden.

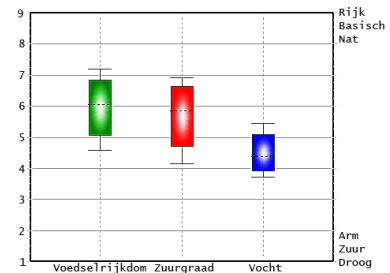
Foto 14. Doosvrucht

Groeiplaats

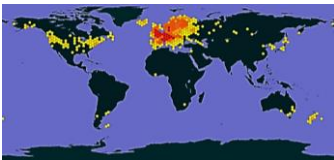
Bekijken we de groeiomstandigheden (afb. 15* hiernaast), dan zien we dat:

- het substraat matig voedselrijk zal zijn.
- de zuurgraad tussen 4,8 en 6,8 ligt.
- de plant een omgeving met gematigde vochtigheid zoekt.
- de plant zich zowel in een zonnige als in een licht beschaduwde omgeving thuis voelt.

De Dagkoekoeksbloem zul je in loofbosranden, bermen, slootkanten en gewoon in je (moes)tuin tegen kunnen komen.

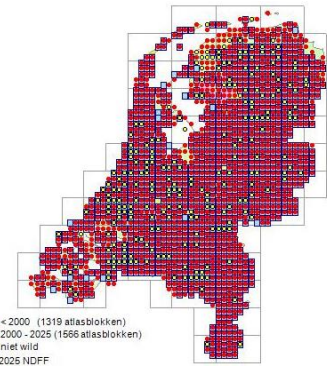

Verspreiding

Kaartje 16(links) laat zien waar onze Plant van de Maand wereldwijd groeit. Zoemen we in op Nederland, dan geeft kaartje 17 van Floron(rechts) aan waar de plant in Nederland voorkomt. Ze wordt als

inheems, algemeen aangeduid en je ziet dat er moeilijk een kilometerhok is te vinden waar de plant niet voorkomt, hoewel er op zeelei zeker minder kans is voor de Dagkoekoeksbloem.

Wetenswaardigheden

Leef je omstreeks 1600, dan kan het goed zijn dat je de Plant van de Maand kent als *Jannettekens*. Toch is er, hoewel de plant algemeen voorkomt, weinig aan bijzonderheden te vinden, behalve dan de legende waarbij de plant een *duivelsplant* wordt. Pluk je als kind de *Dagkoekoeksbloem*, dan zal de vader een vroege dood sterven. Pluk je de *Avondkoekoeksbloem*, dan overkomt dat je moeder. Aan onze fantasie te bedenken wat er zal gebeuren als je beide Koekoeksbloemen tegelijkertijd plukt!

Tot slot

De bloem van de Dagkoekoeksbloem is door de kroonschubben die binnenin een mooi kroontje vormt een bijzondere verschijning. In elk jaargetijde is het de moeite waard daar steeds weer van te genieten.

Tekst

: Gerard te Dorsthorst

Afb. foto's: GtD(1,2,3,5,6,7,8,11,12); Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving online(4,15); Botanisch Woordenboek(9); Saxifraga(10,13,14); GBIF(Global Biodiversity Information Facility(16); Floron(17).

1.	Dagkoekoeksbloem	Schijndel	16 okt. 2025
2.	Penwortel	Schijndel	16 okt. 2025
3.	Stengel, bladstand	Schijndel	16 okt. 2025
4*.	Holle stengel	Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving online	
5.	Behaarde stengel	Schijndel	16 okt. 2025
6.	Blad bovenzijde	Schijndel	12 okt. 2025
7.	Blad onderzijde	Schijndel	12 okt. 2025
8.	Bladrand	Schijndel	12 okt. 2025
9.	Bijscherm	Henk Eggelte. Botanisch Woordenboek	
10.	Dagkoekoeksbloem, wit	Saxifraga – Rutger Barendse	
11.	Bloeiwijze	Schijndel	16 okt. 2025
12.	Mannelijke bloem	Schijndel	16 okt. 2025

13. Vrouwelijke bloem Saxifraga – Willem van Kruijsbergen
14. Doosvrucht Saxifraga – Sonja Bouwman
- 15*. Ecologische parameters Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving online
16. Verspreiding wereldwijd GBIF
17. Verspreiding Nederland FLORON Verspreidingsatlas Vaatplanten

-
- * <https://www.floravannederland.nl/planten/dagkoekoeksbloem>
 - ** Heukels' FLORA van Nederland. 24e druk. 2020.
 - *** L. Carl von Linné (Carolus Linnaeus), Zweden, 1707 - 1778.
 - **** Hemicryptofyt: Plant met winterknoppen onder of iets op de grond.
 - ***** Botanisch Woordenboek. Henk Eggelte. KNNV 2008. ISBN 978 90 5011 2895
 - ***** H.kleijn. Planten en hun naam. *Botanisch lexicon voor de Lage Landen*. 1970.
 - ***** Clairv. J.P. de Clairville, Zwitserland, 1742 – 1830. Beschrijft de Zwitserse flora.
Manuel d'herborisation en Suisse et en Valais, 1811.

opm. De Plant van de Maand is te vinden op:

<https://www.nmcschijndel.nl> en op: <https://www.natuurgroepgestel.nl>

Mail: gerardtedorsthurst@home.nl

Na deze laatste Plant van de Maand van 2025 wil ik afsluiten met het hele borduurwerk dat waarvan we elke maand al ééntwaalfde hebben gezien. **Ere aan de borduursters.** In 2026 komt er een nieuwe leidraad.

